

БІОЛОГО-ЕКОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИДІВ РОДИНИ HYDRANGEACEAE DUMORT. В УМОВАХ СТУДМІСТЕЧКА УНУС ТА ЇХ РОЗМНОЖЕННЯ

Мамчур Т. В., к. с.-г. н., доцент

Герасименко М. Л. студент 11-мб групи, факультет плодоовочівництва,
екології та захисту рослин

У створенні ландшафтних композицій приваблюють красиво квітучі кущі, зокрема і з родини Hydrangeaceae Dumort. Найбільш популяризовані роди – *Deutzia* Thunb., *Hydrangea* Gronov. ex L., *Philadelphus* L., Представники родини широко розповсюджені в Азії, Північній Америці та південно-східній Європі [2].

Види представників роду стали інтродуцентами та набули широкого загалу в озелененні населених місць, присадибних ділянок.

Метою роботи було вивчення біолого-екологічних особливостей представників родини Hydrangeaceae в умовах озеленення студмістечка Уманського НУС. Здійснено опис морфологічних ознак, удосконалено способи розмноження та отримання садивного матеріалу для впровадження в створення ландшафтних композицій.

В умовах насаджень студмістечка висаджено в різних частинах студмістечка такі представники родини – гортензія деревоподібна (*Hydrangea arborescens* L.), жилолист шорсткий, або дейція шорстка (*Deutzia scabra* Thunb.), садовий жасмин вінцевий, або садовий жасмин звичайний (*Philadelphus coronarius* L.) (рис. 1.).

*Deutzia scabra, Hydrangea arborescens,
Philadelphus coronarius.*

Hydrangea arborescens – кущ заввишки до 3 м. Батьківщина Північна Америка. Квітки дрібні, білі, молочно-білі, зібрані у щиткоподібні суцвіття, які дозрівають та набувають світло салатого та світло-зеленого забарвлення. Квітують липень-жовтень. Розмножується вегетативно (живцями, відсадками).

Надає перевагу затіненим місцям, зволуженим, компостним листовим лужним ґрунтам, витримує нетривалу посуху. Рослина декоративна. Потребує щорічної обрізки навесні біля основи куща та періодичного поливу, зокрема і розчином марганцю для міцності пагонів, проводять рихлення ґрунту [3].

Гортензії для ландшафтних дизайнерів виступають основою гарного саду. Серед найпоширеніших і найкрасивіших видів і їх сортів є: г. волотиста або мітлоподібна (*Hydrangea paniculata* Siebold), сорт ‘Bombshell’, ‘Vanilla Fraise’; г. великолиста (*Hydrangea macrophylla* (Thunb.) Ser.), сорт ‘Leuchtfeuer’, ‘Gertrud Glahn’; г. дуболиста (*Hydrangea quercifolia* W.Bartram), сорт ‘Black Porch’; г. Саржента (*Hydrangea sargentiana* Rehder) (рис. 2.).

Рис. 2. Зліва-направо: *Hydrangea paniculata* Siebold ‘Vanilla Fraise’, *Hydrangea quercifolia* W.Bartram ‘Black Porch’, *Hydrangea sargentiana* Rehder).

Безсумнівно гортензія виступає фаворитом серед кущів у саду. Вони ваблять садівників не лише формою суцвіть, зимостійкістю та періодом квітнування, але і його забарвленням, який варіює відтінками від світло-зеленого до бордового, від білого до яскраво рожевого. Поруч з гортензіями розташовують флокси, ломиноси, півонії, троянди та хвойні рослини. Особлива цінність їх – витривалість недостатнього освітлення.

Компактним сортам надають перевагу контейнерному озелененню, розташовуючи у горщиках на терасі. Рослина сформована на штабмі бездоганно виглядає повсякчас [1].

У ботанічних садах та дендропарках проводять дослідження з інтродукції та акліматизації новостворених гібридів та сортів. Їх вирощують у розсадниках, висаджують в різні частини зон, прослідковують їх ріст та розвиток. Так, у НДП «Софіївка» НАНУ підібрано види роду *Hydrangea* для колекційного висадження а умовах Правобережного Лісостепу України. Проаналізовано їх розмноження, умови акліматизації та використання в озелененні [3].

Рід жилолист, або дейція (*Deutzia* Thunb.) названо шведським ботаніком К. Тунбергом під час знахідки та опису на честь голландського ентузіаста розвитку ботаніки Йогана ван дер Дейца (нід. Johann van der Deutz). Батьківщина Японія. Природне середовище існування – уздовж узлісь та кам’янистих галявин. Інтродукований у материкові частини Східної Азії, Європи та Північної Америки. Він толерантний до порушень, і його кущі можна побачити безпосередньо на кам’яних стінах, уздовж доріг та в інших невіддях. Введення в культуру форм та сортів у осередки ландшафтних композицій надзвичайно привабливі своїми морфологічними ознаками:

зеленими шорсткими і не шорсткими листками, з білими або рожевими квітами, їх махровістю, без запаху. Квітують з початку травня і до липня. Їх широко використовують у поодиноких і групових насадженнях, створенні живоплотів.

Вони потребують відкритих сонячних або легко затінених місць зростання, не дуже сухих ґрунтів [2].

Deutzia scabra – листопадний, компактний кущ 1-2 м. Характерна ознака виду від інших у диморфізмі листових пластинок, яка зумовлена внизу стебла – черешкові, а ті, що на верхівці біля суцвіть – сидячі, злегка зрослі. Квітки невеликі, білі, зібрані у суцвіття волоть. Квітують травень-липень.

Вид має сорт ‘Candidissima’, який має повні квіти і кущі вищі до 4 м та сорт ‘Codsall Pink’ з повними рожевими квітами. Теж і сорту ‘Rosea Plena’ (рожеві); сорт ‘Pride of Rochester’ – білі зсередини та злегка рожеві пелюстки зовні.

Назва роду садовий жасмин або чубушник (*Philadelphus* L.) походить від єгипетського царя Птолемея II Філадельфа – 250 р. до н.е., а чубушником його називають тому, що з його міцної деревини з м’якою серцевиною робили чубуки та мундштуки для курильних люльок. Це кущі, рідше невеликі дерева (до 7 м заввишки), іноді вічнозелені ліани з прямими, розлогими та часто дугоподібними пагонами. Стебла зазвичай голі, з часом світло сірі. Листки супротивні, зелені, нерівномірно зубчасті. Квіти зібрані у верхівкові китицеподібні та волотеподібні суцвіття, пониклі.

Види мають сорти та форми з махровими квітками, п’янким запашним ароматом. В Україні їх культивують з метою декоративності, зокрема і такі види: с. ж. широколистий (*Ph. pubescens* Lois.), с. жасмин дрібнолистий (*Ph. microphyllus* A.Gray), с. ж. пухнастий (*Philadelphus pubescens* Lois.), с. ж. вінцевий (*Philadelphus coronarius* L.), с. ж. непахучий (*Philadelphus inodorus* L.). Із запашних квіток отримують ефірну олію для парфумерної промисловості.

Philadelphus coronarius – кущ до 3 м. Батьківщина Південь Західної Європи. Пагони голі або опушені (в молодих рослин) має тонку, коричневу, коричнево-буру за забарвленням кору, злегка розтріскувану. Листки прості з червонувато-зеленим забарвленням; за формою яйцеподібні або видовжені яйцеподібні, на вершині загострені, з широко клиноподібною або заокругленою основою, злегка зубчаті. Квітки кремово-білі або білі, прості (махрові або напівмахрові), дуже ароматні, особливо у вечірні часи. Суцвіття оксамитові на дотик формуються як китицеподібні на верхівках молодих пагонів, за розмірами вони досить великі та розташовані дуже щільно, тому весь кущ в період цвітіння виглядає ошатним, набитим квітами та п’янким ароматом. Квітують у травні-червні. Плід коробочка [2].

Декоративність насаджень восени підкреслюють листові пластинки з червонувато-зеленого відтінку, які переходять у багряні, жовтогарячі, жовті відтінки.

Вид невибагливий до ґрунтових умов – може рости навіть на бідних і сухих ґрунтах; морозостійкий; не дуже вітростійкий; стійкий до міських умов та ураження шкідниками та хворобами.

Найбільш цей вид висаджують як солітер, ефектний у створенні живоплотів, поєднують з насадженнями кущів (таволга, вейгела, гортензія). У ландшафтних композиціях можна успішно задекорувати віддалені ділянки квітників, приховати недоліки ділянки, на присадибних ділянках ним закривають непрезентабельну частину з господарськими будівлями. При навіть дотриманні задовільних умов на одному місці рослина може рости до 20 років (і більше), а за доброго догляду – забезпечує активний приріст, відновлення, має здоровий вигляд і радує рясним щорічним квітуванням.

Використання полягає в озелененні, народній медицині, парфумерній та харчовій промисловості.

В умовах лісопаркової зони ботанічного розсадника УНУС росте не менш привабливий і потребує вивчення вид дейція витончена, або біла (*Deutzia gracilis* Siebold & Zucc.). Батьківщина Японія. Має переваги: декоративний, листяний, ранньоквітучий кущ висотою до 1 м з розлогою формою крони та дугоподібно вигнутими пагонами червоно-бурого кольору, на яких розташовується зелені листки, а в червні розквітають білі, зіркоподібні квітки зібрані у рихле суцвіття. Листки темно-зелені, супротивні, ланцетні, по краю гостро зубчасті, а восени стають бордові, створюючи відмінний фон для яскравих кольорів. Головна перевага цієї рослини у ранньому цвітінні, невибагливості та морозостійкості. Квітне на два тижні раніше ніж дейція шорстка. Дейція витончена стає родзинкою у колекціях з насаджень декоративно квітучих кущів [4].

Застосування цього виду в озелененні приваблює рясним і барвистим квітуванням, витонченість квіток надає насадженням виняткової краси. Так, видатний дослідник флори Китаю Е. Г. Вільсон ставив дейції в один ряд з трояндами, бузком і гортензією. Використовують в композиціях у поєднанні з бузком, у вигляді невеликих груп близько доріжок. Компактний кущ гарно впишеться на невеликих ділянках. Чарівно виглядають при висаджуванні групами від трьох до п'яти, щоб заповнити простір. Також її можна вирощувати у великому садовому горщику. Дейція витончена завжди ідеальна в будь-яких пейзажних куточках, гармонійно виглядає в міксбордерах, альпінаріях в складі зі злаковими травами, багаторічниками та хвойними рослинами. Особливо красива дейція під час цвітіння посеред зеленого килима газону. А ще з неї виходить чудовий живопліт.

Вона має форму 'Aurea' з золотавим відтінком листків, 'Variegata' з облямованими листками, 'Nikko' – карликова форма (рис. 3.).

Розмноження дейції витонченої є також нашим завданням і подальшим вивченням з метою отримання якісного садивного матеріалу.

Види і їх сорти потребують вирощування власного садивного матеріалу на основі заготівлі живців зелених, здерев'янілих в умовах дрібнодисперсного зволоження закритого ґрунту. Такі роботи здійснюються і в нашому університеті, що забезпечує власний садивний матеріал для використання насаджень в озелененні студмістечка та здешевлює дані виконані роботи.

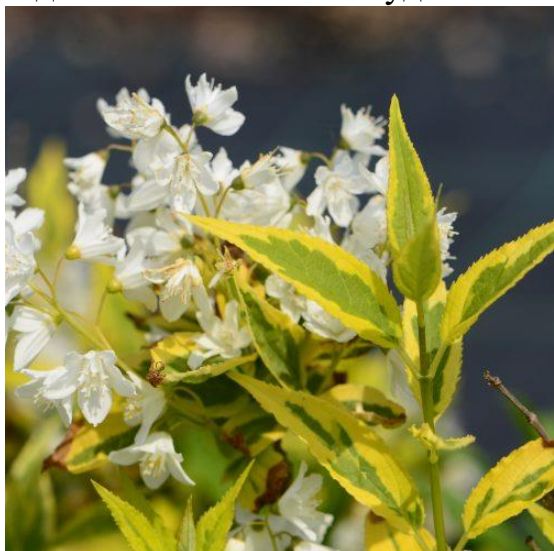

Рис. 3. Форми *Deutzia gracilis* 'Aurea' (ліворуч) та 'Variegata' (праворуч).

Заготівлю живці гортензії здійснюють у період квітання, зрізують апікальні (верхівкові) пагони поточного року. Перед висаджуванням у теплицях готують склад ґрунтосуміші у співвідношенні перегною, ґрунту та торфу і піску 2:2:1:1, іноді торф, пісок у співвідношенні 3:1, або ж використовують перліт.

Садовий жасмин успішно розмножується вегетативно – відсадками, кореневими паростками, живцями, поділом куща, а дейцію вирощують у проведенні способів зеленого і здерев'янілого живцювання.

Тому, вивчені біолого-екологічні особливості видів, їх сортів у трьох родів родини Hydrangeaceae заслуговують на увагу, як вишукані красиво квітучі кущі для саду у створених ландшафтних композиціях, дивуючи усіх величиною, і красою суцвіть, ваблять забарвленням листкових пластинок у різні пори року.

Список використаних джерел

1. Білай Д. В. Гортензія – основа гарного саду. *Квіти України*. 2020. №5. С. 2–5.
2. Вікіпедія. Садовий жасмин. <https://uk.wikipedia.org/wiki> (дата звернення 15.06.2023)
3. Гончарова А. В. Колекція роду *Hydrangea* L. в дендрологічному парку «Софіївка» НАН України. *Ландшафтна архітектура в ботанічних садах і дендропарках*: матеріали X Міжнародної наукової конференції (Кам'янець-Подільський, 12-15 червня 2018 р.). Кам'янець-Подільський: ФОП Сисин О.В., 2018. С. 391–396.
4. Дейція витончена. URL: <https://proxima.net.ua/ua/dejcija-izjashhnaja-deutzia-gracilis.html> (дата звернення 15.06.2023)